

CHULIGANIZMO RAIDOS 1999-2000 METAIS PROGNOZAVIMAS

Saulius Starkus
Rokas Uscila

Kriminologijos katedra, Lietuvos teisės akademija, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 18

Spaudai pateikta 1999 m. kovo 20 d.

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje nagrinėjamas chuliganizmas, pateikiamos jo raidos 1999-2000 m. prognozės. Tyrimai atlikti ekstrapoliacijos ir ekspertinio vertinimo metodais. Taikant ekstrapoliacijos metodą buvo atliekamos preliminarios prognozės, o taikant ekspertinį vertinimą jos buvo patikslintos atsižvelgiant į įvairių rūšių pagrindinius nusikalstamumui įtakos turinčius veiksnius (ekonominius, socialinius, politinius, demografinius, teisinius, kultūrinius, moralinius, technologinius-mokslinius).

Chuliganizmo atvejų turėtų daugėti. Ir tam didžiausią įtaką artimiausiu metu turėtų padaryti šie faktoriai: jaunų asmenų socialinio vystymosi sutrikimai bei nutolimas nuo tradicinių vertybių. Teisinio chuliganizmo vertinimo pokyčiai turėtų lemti pavienių asmenų paprasto chuliganizmo (LR BK 225 str. 1 d.) santykinį sumažėjimą, o kvalifikuoto ar kelių asmenų chuliganizmo dalies santykinį padidėjimą. Vykdamas teisinę reformą, gana smarkiai turėtų pasikeisti teisinis elgesio, dabar laikomo chuliganizmu, apibrėžimas. Didėjantis policijos ir visuomenės dėmesys viešosios tvarkos apsaugai, galėtų lemti chuliganizmo padidėjimą 1999 m. bei tolesnį jo mažėjimą 2000 metais. Prognozuojamas naujos chuliganizmo formos "virtualus chuliganizmas" atsiradimas ir spartus jo plitimas. Dėl savo specifikos ši chuliganiško elgesio forma artimiausiu metu, kol ji netaps labai paplitusi, dar gali nesusilaukti reikiamo teisinio įvertinimo.

Kriminologinis chuliganizmo prognozavimas – tai tikėtinos chuliganizmo raidos (jo paplitimo, struktūros bei tendencijų), įskaitant numatomą jų atsiradimo laiką, jį determinuojančius faktorius bei chuliganizmo prevencijos galimybes tam tikru laikotarpiu, numatymas.

Nusikalstamumo prognozavimas nėra savitikslis, jis naudingas tik tada, kai įmanoma pakreipti nusikalstamumą pageidaujama linkme – užtikrinti nusikaltimų prevencijos priemones.

Prognozavimas kaip tik ir leidžia pateikti moksliskai pagrįstą būsimo chuliganizmo kriminologinę charakteristiką.

Prognozavimas, kaip tam tikra veikla, savaime yra neapibrėžto pobūdžio, todėl absoliučiai tikslių prognozių negali būti, pakankamas ir siektinas prognozavimo rezultatas – maksimalus priartėjimas prie faktinės būsimos būklės.

Tam, kad prognozės būtų kiek galima tikslesnės ir efektyvesnės, būtina kad prognozavimas būtų nepertraukiamas procesas. Jo metu turi būti nuolat sistemingai kaupiami nauji duomenys, nuolat tikslinamos esamos prognozės remiantis nauja surinkta medžiaga.

Netgi jei prognozė buvo netiksli, bet šis netikslumas atsirado ar padidėjo socialiai pageidautina linkme dėl to kad buvo imtasi siūlomų prevencinio poveikio priemonių, toks prognozavimas turi būti laikytinas sėkmingu.

Tiek chuliganizmas apskritai, tiek ir tam tikros jo rūšys priklauso nuo daugelio įvairių faktorių. Prognozuojant chuliganizmo kitimą, t.y. numatant jo raidos tendencijas, jo kiekybinius ir kokybinius pokyčius, būtina atsižvelgti į nusikalstamumui įtakos turinčius faktorius, numatomus jų pokyčius, raidą.

Kaip pagrindinės didžiausią specifinį poveikį chuliganizmui turinčios faktorių grupės, mūsų nuomone, išskirtinos: socialinės, teisinės, kultūrinės sąlygos ir jų pokyčiai, mokslo, technologijos bei technikos vystymasis.

Taip pat galima išskirti tam tikras faktorių, turinčių įtakos informacijai apie chuliganizmą, grupes. Tai faktoriai, turintys įtakos:

- faktinei nusikalstamumo būklei;
- nusikalstamumo latentškumui;
- nusikalstamumo registracijai.

Konkretūs prognozavimo metodai dažniausiai taikomi tam tikro pobūdžio prognozėms:

- ekstrapoliacijos – dažniausiai trumpalaikėms, artimos ateities prognozėms;
- modeliavimo – ilgalaikėms, tolimos ateities bei kokybinių pokyčių prognozėms;
- ekspertinio vertinimo – tiek trumpalaikėms, tiek ilgalaikėms bei kokybinių pokyčių prognozėms;
- lyginamasis – dažniausiai gana bendroms, apytikslėms prognozėms, galimoms raidos kryptims numatyti atsižvelgiant į tam tikrų nusikalstamumui įtakos turinčių veiksmų raidą bei pokyčius kitose valstybėse ir regionuose ir t.t.

Šio darbo autoriai taikė ekstrapoliacijos ir ekspertinio vertinimo metodus. Ekstrapoliacijos metodu buvo prognozuojami kiekybiniai viso chuliganizmo bei atskirų jo rūšių pokyčiai. Taip pat buvo prognozuojama atskirų chuliganizmo struktūrų raida.

Ekspertinio vertinimo metodu buvo atliekama tolesnė pagrindinių chuliganizmui įtakos turinčių faktorių analizė, prognozuojama jų specifinė tiek kiekybinė, tiek kokybinė įtaka chuliganizmui. Remiantis šia įvairių faktorių analize bei atsižvelgiant į prognozuojamą jų įtaką, buvo patikslintos ekstrapoliacijos metodu numatytos pirminės chuliganizmo prognozės – sudarytos galutinės prognozės. Tolesnėms ir tikslesnėms prognozėms galima būtų sudaryti chuliganizmo modelį, kaip nusikalstamumo rūšies modelį, bet tai jau kitas prognozavimo metodas ir tolesnio tyrimo sritis, kas nėra šio darbo tikslas.

Nagrinėjant atskiros nusikaltimų rūšys iš bendro nusikalstamumo dažniausiai išskiriamos pagal dvi požymių grupes: 1. apibūdinančius nusikaltimą (nusikaltimo rūšis, pobūdis, vieta, laikas ir t.t.) ir 2. apibūdinančius asmenį, padariusį šį nusikaltimą (amžius, lytis, teisinis statusas ir t.t.). Todėl vertinant, lyginant skirtingas nusikalstamumo rūšis, paminėtina keletas dalykų, į kuriuos būtina atsižvelgti: 1) skirtingas galimas tokio išskyrimo laikas, nes išskyrimas pagal asmenį galimas tik ištyrus nusikaltimą (santykinai gerokai vėluojant); 2) apskaita remiasi skirtingais informacijos vienetais: tam tikro elgesio faktais ir tam tikrų kategorijų asmenimis; 3) kaip bet kurios nusikalstamumo rūšies struktūros elementus galima išskirti kitos grupės nusikalstamumo porūšius.

Toliau bus aptariamas chuliganizmas, numatomos jo prognozės. Bus laikomasi bendros struktūros, pirmiau aptariami pagrindiniai faktoriai, darantys specifinę įtaką chuliganizmui, po to – jo kiekybinė ir kokybinė raida.

Chuliganizmas – specifinė delinkventinio elgesio rūšis, išskiriama pagal nusikalstamos veikos pobūdį (nusikaltimų klasifikacija). Lietuvos Respublikoje atsakomybė už chuliganizmą kaip socialinį-teisinį reiškinį yra numatyta Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 174 str. “Nedidelis chuliganizmas” ir 175 str. “Paauglių padarytas chuliganizmas” bei Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 225 str. “Chuliganizmas”. Socialine prasme tai viena iš morališkai nepriimtinių elgesio formų, susilaukianti teisinės reakcijos.

PAGRINDINIAI FAKTORIAI, DARANTYS SPECIFINĘ ĮTAKĄ CHULIGANIZMUI

1. Socialiniai faktoriai

Tyrimais nustatyta, kad chuliganizmą dažniausiai padaro jauno amžiaus (iki 25 m.) žmonės. Savo pobūdžiu chuliganizmas yra tam tikra jų išraiška, maišto prieš esamą socialinę tvarką ryškiausia forma. Be to, būtina atsižvelgti į tai, kad šiuo metu tarp nepilnamečių (12-17 m.) galima išskirti didelę grupę asmenų, kurių socialinių vertybių sistema yra agresyvi, nukreipta prieš vyraujančias visuomenėje moralines vertybes, labai vartotojiško pobūdžio; jų sveikatos būklę pastaraisiais metais ypač stipriai blogina vis gausiau vartojamas alkoholis, narkotikai, toksinės medžiagos, kas neigiamai veikia tokių asmenų socializaciją, gebėjimą prisitaikyti prie visuomenės viešo elgesio standartų. Todėl per artimiausius metus dalis šių asmenų taps chuliganizmo (tiek kaip administracinio teisės pažeidimo, tiek ir kaip nusikaltimo) subjektais – tai artimiausiu metu galėtų lemti chuliganizmo padidėjimą.

Paminėtina ir tai, kad didelė dalis nepilnamečių ir jauno amžiaus asmenų, linkusių į chuliganiškus veiksmus, iškreiptai suvokia savikontrolę ir saviauklą.

2. Teisiniai faktoriai

Vertinant chuliganizmui įtakos turinčius teisinius faktorius, reikia pažymėti, kad jų įtaka chuliganizmui pasireiškia visų pirma per socialinę aplinką ir per asmenis, darančius chuliganizmą (esamos žmonių elgesio kontrolės, reagavimo į nepageidautiną elgesį, prevencijos bei atsakomybės priemonės), antra, per tiesioginį tam tikro elgesio vertinimą kaip chuliganizmą, tokio elgesio faktų registravimą, esamų priemonių taikymą. Šias priemones įgyvendina chuliganizmą tiriantys bei jį registruojantys asmenys.

Kaip pagrindiniai paminėtini šie teisiniai faktoriai.

Teisiniu požiūriu chuliganizmas nuo kitų teisės pažeidimų yra atskiriamas iš esmės apsiribojant vien besielgiančiojo motyvais, tačiau chuliganizmas gali pasireikšti beveik bet kokia išorine forma (veika). Chuliganiški motyvai dažniausiai priskiriami nepageidautinų formų elgesiui be aplinkiniams aiškios priežasties ar dėl manomai aiškiai nepakankamų, nepateisinamų, nesuvokiamų priežasčių.

Registruojant chuliganizmą ir vertinant konkretų žmogaus poelgį, dažnai yra atsižvelgiama į lengvai pastebimus, fiksuojamus nusižengusiojo ir aukos formalius santykius (buvo ar ne pažįstami, giminės) arba aiškiai matomą tam tikro pobūdžio žalą, o ne į gana sunkiai nustatomus nusižengusiojo motyvus tiriamo poelgio metu. Todėl dalis faktinio chuliganizmo yra registruojama kaip kitų rūšių nusikaltimai (dažniausiai kūno sužalojimai, smūgių sudavimai, turto sunaikinimai).

BK 225 str. numatyta chuliganizmo sudėtis nė vienoje iš dalių nėra siejama su kilusiomis pasekmėmis, nors egzistuojanti teisinė praktika rodo, kad kvalifikuojant konkretų elgesį labai dažnai yra pasirenkamas vienas iš nusikaltimų, o ne jų idealioji sutaptis. Todėl dažnai yra iškreipiama reali padėtis, pats chuliganizmo, kaip nusikaltimo, suvokimas. Dažniausiai tai būdinga chuliganizmui ir kūno sužalojimams, kai elgesys yra vertinamas tik kaip chuliganizmas, bet kartais todėl, kad kūno sužalojimo įrodinėjimas lengvesnis, toks elgesys kvalifikuojamas tik kaip kūno sužalojimas.

TEISINIAI FAKTORIAI, SUSIJĘ SU TEISINĖS SISTEMOS REFORMA

Reformuojant teisinę sistemą ir ruošiantis priimti naujajį Baudžiamąjį kodeksą, gana smarkiai gali pasikeisti teisinis chuliganizmo apibrėžimas. Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad šiuo metu chuliganizmas yra numatytas tiek ATPK, tiek BK, o pagal BK reformos nuostatas tokio dubliavimo neturėtų likti.

Šiuo metu egzistuojanti visuomenės iniciatyva – judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“ bei policijos reformos programa numato daugiau dėmesio skirti viešosios tvarkos apsaugai. Tai savo ruožtu turėtų nulemti užregistruoto chuliganizmo skaičiaus augimą dėl latentinio chuliganizmo santykinės dalies mažėjimo – pradiniuose etapuose (artimiausioje ateityje – 1999 m.), o padidėjęs aktyvumas užkardant, baudžiant – vėlesniuose etapuose (2000 m. ir vėliau) turėtų lemti faktinį chuliganizmo skaičiaus mažėjimą.

Šiuo metu reformuojant baudžiamąją teisę plečiamos nukentėjusiojo teisės, galimybė daryti įtaką svarstant, ar bus taikoma baudžiamoji atsakomybė (BK 53¹ str. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius). Tai leidžia daryti prielaidas, kad gali padidėti latentinis chuliganizmas, nes abi šalys gali būti suinteresuotos nusišalinti chuliganizmo faktą kol jis neužregistruotas. Teisėsaugos institucijos taip pat kartais gali būti nesuinteresuotos užregistruoti nusikaltimus, jeigu aišku, kad šalys vis vien susitaikys. Be to, daliai kaltininkų tai sudaro geresnes sąlygas išvengti baudžiamosios atsakomybės už chuliganizmą, o tai savo ruožtu gali stiprinti jų nebaudžiamumo jausmą, antisocialias nuostatas.

Vienas iš faktorių, didinančių chuliganizmo latentiskumą masiniuose renginiuose, yra tai, kad paprastai viešosios tvarkos apsauga tokiuose renginiuose rūpinasi privačios saugos tarnybos. Šios tarnybos gana dažnai neinformuoja teisėsaugos institucijų ir tokią "regimą" tvarką pateikia kaip savo sėkmingos veiklos rezultatą. Taip pat jos dažnai kylančius konfliktus nuslopina jėga ir ne visada teisėtomis priemonėmis.

Šiuo metu didėjanti konkurencija tarp saugos tarnybų dėl gausėjančios šių paslaugų pasiūlos gali turėti dvejopos įtakos latentiniam chuliganizmui masiniuose renginiuose: 1) latentiskumas gali didėti todėl, kad vis labiau bus siekiama nusišalinti buvusius konfliktus (kas galėtų būti laikoma nesėkmingos jų veiklos rezultatu) siekiant išlaikyti savo įvaizdį; išvengti dalyvavimo teisinėje procedūroje, susijusiose su tokių chuliganizmo atvejų tyrimu; išvengti atsakomybės už neteisėtus savo veiksmus, kuriais viršijo savo kompetenciją; 2) latentiskumas gali mažėti todėl, kad tokių dirbtinai nusišalintų konfliktų faktinis buvimas sukelia dalies šių renginių lankytojų nepasitenkinimą, tam tikrą jų spaudimą šių renginių organizatoriams, teisėsaugos institucijoms.

Siekiant sumažinti chuliganizmo latentiskumą bei pereiti nuo jo slėpimo prie jo skaičiaus mažinimo, tikslinga būtų skatinti visuomenės aktyvumą bei sugriežtinti saugos tarnybų veiklos reikalavimus, skatinti jų bendradarbiavimą su teisėsaugos institucijomis.

3. Kultūriniai faktoriai

Kaip jau buvo minėta, chuliganizmas yra tam tikras visuomenėje nepageidautinas elgesio būdas, kurio pavojingiausios formos užtraukia teisinę valstybės reakciją. Jis iš esmės yra nukreiptas prieš vyraujančias kultūrinės, moralinės vertybes, neatitinka vyraujančių, nusistovėjusių elgesio standartų. Kadangi šiuo metu, po sovietinės sistemos žlugimo, yra atsiradęs tam tikras kultūrinis vakuumas, tai jis yra užpildomas labai įvairiomis vertybėmis, dažnai viena kitai prieštaraujančiomis. Galime teigti, kad tokiomis sąlygomis visuomenėje stipriai plėtojasi subkultūriškumas (kas yra normalus reiškinys demokratinėje visuomenėje, nors kai kurios jo formos ir yra nepageidautinos), o susilpnėjusi socialinė kontrolė daliai deviacinių subkultūrų atstovų leidžia aktyviau reikštis.

Todėl per artimiausius metus dalis nepilnamečių (12-17 m.), sulaukę atitinkamo amžiaus, tapę baudžiamosios atsakomybės subjektais bei pasiekę didesnę nepriklausomybę nuo tėvų – galimybę savarankiškai gyventi ir elgtis, savo elgesį laikydami normaliu, visiškai atitinkančiu jų subkultūrą, vis dėlto pažeis šiuo metu egzistuojančius elgesio standartus (dėl didesnio šių standartų inertiškumo nei naujos kultūros plėtros). Tolimoje ateityje gali būti, kad dalis dabar deviaciniu elgesiu (ypač chuliganizmu) laikomų veikų praras savo deviacinio elgesio statusą arba tokiomis veikomis (chuliganizmu) bus imtos laikyti šiuo metu tokiomis nelaikomos veikos.

Chuliganizmui yra būdinga tai, kad jis glaudžiai susijęs su masiniais (muzikos, sporto) renginiais, o jų pastaraisiais metais vis gausėja. Tokie renginiai dažniausiai vyksta didžiuosiuose miestuose, į juos susirenka daug žmonių (Vilniuje į didžiuosius renginius susirenka vidutiniškai iki 25 tūkst. asmenų), ir tai sudaro sąlygas konfliktinėms situacijoms kilti.

Poilsio, pramogų renginiai (tiek masiniai, tiek skirti ribotai auditorijai) dažnai yra šokiurojantys, provokuojančio pobūdžio. Jų programose atliekami veiksmai, jei nebūtų šou elementai, būtų kvalifikuojami kaip chuliganizmas. Į tokius renginius susirinkęs jaunimas dažnai kopijuoja tokį elgesį, jį nukreipia ne tik į kitus susirinkusiuosius, bet taip pat ir į visai pašali-

nius asmenis. Jaunimas dažniausiai neprognozuoja tokių savo veiksmų padarinių, aplinkinių reakcijos į juos, tuo sukeldamas daug nedidelių tarpusavio konfliktų. Didelė dalis tokio elgesio išlieka latentinė, nes nė viena iš konfliktuojančių šalių nėra suinteresuota kreiptis į teisėsaugos institucijas. Į jas kreipiamasi tik jei kyla sunkių padarinių, patiriama didelė žala.

4. Techninės raidos faktoriai

Šiuo metu gana plačiai yra išplitusi ir tebeplinta, įgauna visuotinį mastą ir apima visas socialinio gyvenimo sferas informacinė-technologinė naujovė – kompiuterių tinklas “Internetas”. Šis tinklas leidžia bet kokių socialinių grupių asmenims bendrauti įvairiomis temomis, lygiais, būdais, neatsižvelgiant į jų buvimo vietą ir atstumus tarp jų. Jis taip pat garantuoja santykiniai didelį tinklo vartotojų anonimiškumą. Šio tinklo organizavimo principai, jo struktūra bei mastas šiuo metu neleidžia užtikrinti veiksmingos juo perduodamos informacijos turinio kontrolės, kas gali būti vertinama kaip laisvė, bet kartu atveria kelius ir savivalei. Visos šios sąlygos tam tikrą dalį asmenų skatina nepaisyti egzistuojančių elgesio standartų, vertybių. Kitai daliai asmenų tai gali pasireikšti kaip tam tikri stabdžiai, sulaikantys juos nuo esamų elgesio standartų pažeidimų (dažniausiai dėl “persisotinimo” tam tikro pobūdžio informacija).

Chuliganiško elgesio “Internetu” formos dažniausiai yra šios: asocialaus bei mūsų visuomenėje vertinamo kaip amoralaus turinio tinklapiai, amoralaus pobūdžio informacijos platinimas elektroniniu paštu, telekonferencijose ar tiesiogiai bendraujant “Internetu”. Manytume, kad nuolatinė tokia asmens veikla gali turėti dvejopą išraišką:

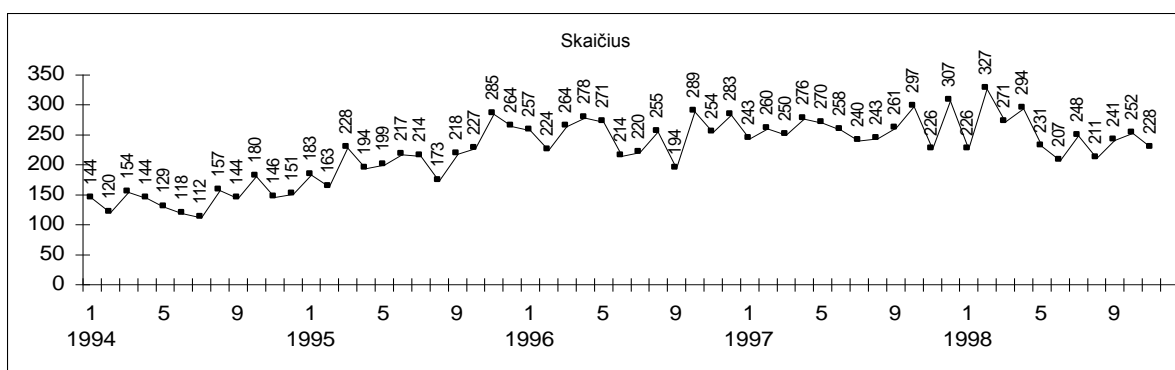
- 1) asmuo tokiu elgesiu gali patenkinti savo tam tikrus poreikius (išsikrauti), nukreipti savo agresiją į neapibrėžtus asmenis ir todėl ne virtualiame, o realiame gyvenime toks asmuo yra visiškai prosocialus;
- 2) asmuo tokiu elgesiu virtualiame gyvenime susiformuoja sau tam tikrus elgesio standartus, stereotipus, įpročius, kuriuos jis gali perkelti ir į realų gyvenimą, kur tokie jo veiksmai būtų teisiškai vertinami kaip chuliganizmas.

Manytume, kad antroji asmenų grupė sudaro didesniąją dalį, ji turi ryškią tendenciją didėti greičiau už bendrą “Internetu” vartotojų skaičių. Ši tendencija tam tikra dalimi turi įtakos ir struktūriniams chuliganizmo pokyčiams – atsiranda vis daugiau subrendusio amžiaus (ne jaunimo) šios kategorijos asmenų.

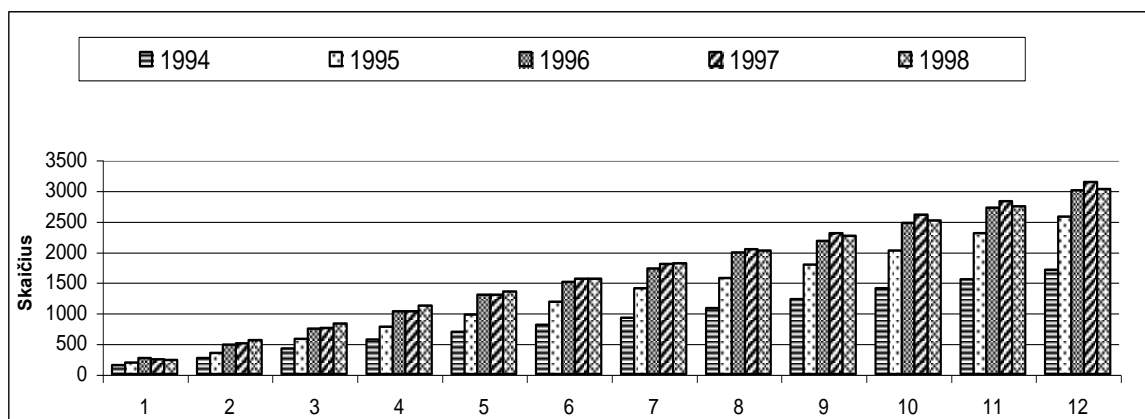
Čia taip pat reikėtų paminėti glaudžiai su tuo susijusią problemą – “virtualų chuliganizmą”. Ši nauja, labiausiai techniniu pobūdžiu nuo klasikinio chuliganizmo besiskirianti chuliganizmo rūšis teisininkų nėra vertinama kaip chuliganizmas. Nors Lietuvoje tai dar netapo visuotiniu reiškiniu, bet užsienio patirtis rodo, kad tai viena iš sparčiausiai plintančių nepageidautino elgesio formų. Taip pat šios rūšies chuliganizmo tyrimas pasižymi tam tikra specifika – jam reikia daugiau laiko, lėšų, darbo sąnaudų. Nors atskiras tokio pobūdžio veiksmas dažniausiai ir nesukelia labai didelės žalos, bet dėl savo paplitimo tokio elgesio daroma žala yra gana didelė. Todėl priemonės užkirsti kelią tokiam chuliganizmui neturėtų būti atidėliojamos ateičiai, kai šis reiškinys taps nekontroliuojamas, įgaus epidemijos pobūdį. Atitinkamos priemonės šiuo metu padėtų sumažinti šio elgesio nebaudžiamumą, padėtų išvengti jo autostimuliacijos.

1.2. Kiekybiniai ir kokybiniai chuliganizmo pokyčiai

Užregistruoto chuliganizmo (BK 225 str.) būklė 1994-1998 m. (kas mėnesį)

Chuliganizmo būklės kitimas 1994-1998 m. (suminė kas mėnesį)

Atsižvelgiant į anksčiau minėtus faktorius, šiuo metu pastebimas chuliganizmo kitimo tendencijas bei į 1994-1998 m. statistinius duomenis (1994 m. – 1699; 1995 m. – 2565; 1996 m. – 3003; 1997 m. – 3131; 1998 m. – 2972 užregistruoti chuliganizmo atvejai) 1999 m. numatomas bendras faktinis chuliganizmas, palyginti su 1998 m., turėtų išaugti apie 7 proc.; turėtų būti užregistruota apie 3200 chuliganizmo atvejų.

Atsižvelgiant į anksčiau minėtus faktorius ir vertinant chuliganizmo pokyčius pastaraisiais metais, galima išskirti tokias struktūros pokyčių tendencijas.

Chuliganizmo struktūra pagal BK 225 str. dalis: 1 dalis – paprastas chuliganizmas, 2 dalis – piktybinis chuliganizmas (susijęs su pasipriešinimu viešąją tvarką palaikančiam asmeniui, specialusis recidyvas, itin šiuurkščiai pažeidžiantis vyraujančius elgesio standartus), 3 dalis – susijęs su ginklų panaudojimu. Dažniausiai asmenys yra nuteisiami už piktybinį chuliganizmą – apie 75-80 proc., iš jų tik apie 3,5 proc. yra specialusis recidyvas. Aiškiai pastebima itin piktybinio chuliganizmo didėjimo tendencija (nuo 8,21 proc. 1995 m. iki 23,83 proc. 1997 m.). Toks pasiskirstymas ir šios tendencijos rodo aiškų požiūrį į chuliganizmą poliarizavimąsi (jis arba vertinamas iš viso ne kaip nusikaltimas, arba jis iš karto vertinamas kaip pati pavojingiausia jo forma). Tą patvirtina ir tai, kad daugėja atvejų, kai dėl chuliganizmo nutraukiamos administracinių teisės pažeidimų bylos ir iškeliama baudžiamosios bylos. Tai taip pat rodo, kad santykinai tolerantiškiau vertinamos ne tokios pavojingos chuliganizmo formos, dalis poelgių, anksčiau laikytų chuliganišku elgesiu, nesusilaukia jokio teisinio neigiamo vertinimo. Ateityje ši tendencija turėtų dar sustiprėti, todėl itin piktybinio chuliganizmo dalis užregistruotame chuliganizme gali viršyti paprasto chuliganizmo dalį apie du kartus.

Didėja moterų chuliganizmas, ypač paprastas (nuo 4,26 proc. 1995 m. iki 7,84 proc. 1997 m.), tačiau moterų padaromas piktybinis chuliganizmas smarkiai mažėja (nuo 3,51 proc. 1995 m. iki 1,04 proc. 1997 m.). 1999 m. ir toliau turėtų didėti moterų, padariusių chuliganizmą, santykinė dalis tarp asmenų, padariusių chuliganizmą, maždaug iki 9 proc.

Didžiąją dalį už chuliganizmą nuteisiamų asmenų sudaro asmenys, padarę šį nusikaltimą būdami girti: tai sudarytų apie 2/3 viso chuliganizmo ir net apie 3/4 paprasto chuliganizmo. Šis santykis išlieka stabilus, nors pastebima bendro nusikalstamumo tendencija – mažėja santykinė nusikaltimų dalis, kuriuos padaro girti asmenys.

Pagal padarymo vietą numatomas tolesnis miestuose padaromo chuliganizmo dalies pagal nuteistus asmenis didėjimas iki 70-72 proc. (ypač registruojant paprastą chuliganizmą, skirtumas, palyginti su visu chuliganizmu, gali padidėti iki 13-16 proc.).

Turėtų didėti grupės asmenų padaromo chuliganizmo santykinė dalis. Tarp registruojamo chuliganizmo tai ypač ryšku turėtų būti dėl paprasto chuliganizmo (BK 225 str. 1 d.), nes tam tikras vieno asmens elgesys dar gali nebūti vertinamas kaip chuliganizmas (dėl

aukščiau minėtos padidėjusios tolerancijos), bet toks pat keletas asmenų elgesys jau būtų vertinamas kaip chuliganizmas.

Išvados

1. Numatoma, kad faktinis chuliganizmas padidės apie 7 proc. bei turėtų būti užregistruota apie 3200 chuliganizmo atvejų.
2. Struktūros pokyčiai: toliau didės moterų padaromo chuliganizmo santykinė dalis; didės chuliganizmo, susijusio su ginklų panaudojimu (BK 225 str. 3 d.), santykinė dalis bei mažės paprasto chuliganizmo (BK 225 str. 1 d.) santykinė dalis; didės grupinio chuliganizmo, ypač kaip paprasto chuliganizmo (BK 225 str. 1 d.), santykinė dalis.
3. Siekiant sumažinti chuliganizmo plitimą tarp jaunų asmenų, tikslinga jiems pasiūlyti alternatyvias laisvalaikio leidimo, darbinės bei socialiai naudingos veiklos galimybes, skatinti jų socialinį aktyvumą.
4. Siekiant sumažinti chuliganizmo plitimą masiniuose bei kitokiuose laisvalaikio praleidimo, pasilinksminimo renginiuose, tikslinga pagerinti tokių renginių organizavimą (turėtų būti pasitelkiami psichologai konsultantai, kurie padėtų darbuotojams pasiruošti spręsti galimus konfliktus šių renginių metu) bei pagerinti jau vykstančių renginių kontrolę (siekiant išaiškinti esamus trūkumus, pažeidimus, kaupti tokių renginių organizavimo patirtį), padidinti kvalifikacinius reikalavimus asmenims, dirbsiantiems tokiuose renginiuose. Reikėtų numatyti tokių renginių organizatorių atsakomybę už jų organizuotų renginių metu (ar aiškiai dėl jų įtakos) ne tik kitiems šių renginių dalyviams, bet ir pašaliniams asmenims šių renginių dalyvių padaromą žalą.
5. Siekiant sumažinti "virtualų chuliganizmą" tarp mokymo institucijų auklėtinių, supažindinant, suteikiant galimybę naudotis "Internetu", pirmiausia reikėtų pabrėžti galimybę jį panaudoti naudingam mokymuisi, lavinimuisi ir už tai turėtų būti skatinama.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** administracinių teisės pažeidimų kodeksas.
2. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas.
3. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso projektas.
4. **Teisinės** reformos metmenys. Lietuvos Respublikos Seimo 1998 06 25 nutarimas.
5. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo 1991 03 29 nutarimas "Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus".
6. **Nusikalstamumas** ir teisėsaugos institucijų veikla. Statistikos departamentas prie LRV, – V., 1998.
7. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministerijos statistiniai duomenys: (Teistumo duomenys – asmenys nuteisti už 1995, 1996, 1997 metus).
8. **VRM ataskaitos**: Duomenys apie nusikalstamumą (Forma 1-Ž); Duomenys apie išaiškintus nusikaltimus padariusius asmenis (Forma 4F) už 1994, 1995, 1996, 1997, 1998 metus.
9. **Prognostisches** Szenar der mittelfristigen Kriminalitätsentwicklung in der Slowakischen Republik. – Bratislava, 1996. S. 36.
10. **Аванесов Г. А.** Теория и методология криминологического прогнозирования. – Москва, 1974. С. 333.
11. **Клейменов М. П.** Уголовно правовое прогнозирование. – Томск, 1991. С. 167.
12. **Кудрявцев В. Н.** Генезис преступления: опыт криминологического моделирования. – Москва, 1998. С. 215.

S. Starkus
R. Uscila

Department of Criminology, Law Academy of Lithuania

SUMMARY

In this work, hooliganism is analyzed and prognosis of its development is made. To make this prognosis, the extrapolation and expert estimation methods were used. With extrapolation method preliminary prognosis is made and with expert estimation method this prognosis is made more precise. With expert estimation method main factors exerting influence on hooliganism crime are analyzed.

Hooliganism in 1999-2000 should increase about 7 %, the structure of hooliganism should change –part of elementary hooliganism decrease but part of hooliganism with weapon increase and parts of women and group hooliganism increase and part of hooliganism to be made previous by convicted people.

